

בית משפט לענייני משפחה בנצרת

תמ"ש 36032-04-15 ש' נ' ש' ואח'

תמ"ש 28608-08-16

לפני כבוד השופטת רונית גורביץ

התובעת
הנתבעת בתמ"ש 28608-08-16
צ.ש.
ע"י עוה"ד אלון יצחקי ו/או ורד נחום

נגד

הנתבעת
התובעת בתמ"ש 28608-08-16
1. פ.ש.
ע"י עוה"ד פרי איקו ו/או פרי – אלתר יעל
2. מקרקעי ישראל
3. אגודה חקלאית אגודה חקלאית

1

פסק דין

2

3 הליך זה מורכב משתי תביעות: הראשונה תמ"ש 36032-04-15, בו ביקשה התובעת (להלן: "צ"),
4 לקבל סעד הצהרתי לפיו לנתבעת (להלן: "פ") אין כל זכויות במשק לרבות זכויות "בן ממשיך",
5 להורות על סילוק ידה מהמשק, ופינוי בית המגורים בו היא מתגוררת. בנוסף התבקש לחייבה
6 בהוצאות דמי שימוש ראויים ובעלות הריסה ופינוי המבנה בו היא מתגוררת, והשבת המצב לקדמותו.
7 השנייה, תמ"ש 28608-08-16 הינה תביעה של פ' למתן פסק דין הצהרתי לפיו היא הבת הממשיכה
8 במשק ... במושב ... עוד התבקש להורות על העברת בית המגורים בו היא מתגוררת למיקומו המוסכם
9 באזור המגורים של נחלה..., ולחייב את צ' בהוצאותיה.

1. רקע עובדתי בתמצית

- 11 1.1. עניין לנו בסכסוך משפחתי בין חמות (צ') וכלה (פ'), שעניינו מעמדה של פ' כ-"בת ממשיכה" בנחלתה
12 של צ', מכוח היותה בת זוגו של בנה שנפטר. להלן העובדות הרלוונטיות לעניינו:
- 13 1.2. צ' יחד עם בעלה, מר א.ש. ז"ל (וביחד: "ההורים") היו לאורך השנים ברי הרשות בנחלה מס'... במושב
14 ... (להלן: "הנחלה" ו/או "המשק"). לאחר מותו של אמנון בשנת 1988, נותרה צ' ברת הרשות היחידה
15 במשק. לבני הזוג נולדו שלושה ילדים: ע' ז"ל (להלן: "ע' ז"ל"), ר' וה'. ר' מתגורר במושב ספסופה,
16 וה', המתגוררת בנחלה עצמה.
- 17 1.3. ע' ז"ל נישא בשנת 1974 או בסמוך לכך לש', והתגרש ממנה מס' שנים לאחר מכן (מנישואים אלו נולד
18 בנם ע'). בשנות ה-80 ו/או ה-90 התגורר ע' ז"ל בארה"ב. לארץ הוא שב עם בת זוגו, הגב' י' (להלן:
19 "י"), ועם בנם המשותף ס'. בשובם ל... התגוררו בצריף ישן שהיה במשק. בשנת 2002 לערך הזוג נפרד,
20 וע' עבר להתגורר באוהל במשק, ואילו י' נותרה להתגורר בצריף.

בית משפט לענייני משפחה בנצרת

תמ"ש 36032-04-15 ש' נ' ש' ואח'

תמ"ש 28608-08-16

- 1.4. בשנת 2007 התחיל הקשר הזוגי בין פ' לע', כאשר פ' עברה להתגורר עם ע' במשק, תחילה באוהל ולאחר מכן בקראוון. במשך הזמן, צ' ניסתה להוציא את י' מהמשק. לבסוף, שולם ל' פיצוי כספי, וזו עזבה את המשק.
- 1.5. פ' טוענת שהחלטה לעבור להתגורר ב..., במקום שע' יעבור להתגורר איתה ביקנעם נבעה מכך שע' ז"ל הציג עצמו כבן ממשיך ולכן לא יכול היה לעזוב את המשק. בהתבסס על כך, לטענתה, מכרה את ביתה ב..., ועברה לגור עימו במשק ב... תוך שהיא משקיעה כספים רבים בביתם ובמשק. משכך לטענתה היא זכאית כעת לקבל את זכויות הבן הממשיך כבת זוגו של ע' ז"ל.
2. טענות פ'
- 2.1. פ' טוענת כי ע' ז"ל מונה כ-"בן ממשיך" בשני המישורים המשפטיים, הן במישור הפנימי (המשפחתי), והן במישור החיצוני (עם המוסדות המיישבים). ועל כן מדובר במתנה שהושלמה.
- 2.2. לטענתה, מעמד "בן ממשיך" מעניק מארג של זכויות וחובות לבן הממשיך, לא רק ביום פקודתם של ההורים, אלא גם במהלך חייהם. הגדרת המונח "בן ממשיך" בחוק כולל גם את בן/בת הזוג של הבן הממונה. אין אפשרות למינוי שני אחים בו זמנית כ-"בן ממשיך".
- 2.3. נטען כי הרישום הראשון של בן ממשיך שנרשם בספרי הסוכנות הי' לא"י (להלן: "הסוכנות"), נעשה רק בשנת 1975. ורק משנת 2000/1 החלו הסוכנות ורמ"י לרשום מינוי בנים ממשיכים בספרי ממ"י עפ"י הוראת אגף חקלאי מס' 55. משכך, נטען שהגורם המיישב היחידי שהיה רלבנטי בעת מינוי ע' ז"ל בשנת 1974 הוא אגודת ...
- 2.4. האגודה הכירה במוסד הבן הממשיך, ואף אישרה תקנון קבלת בנים ממשיכים. ע' ז"ל עמד בכל הדרישות. הוא והוריו הגישו בקשה להכיר בו כבן ממשיך לועד האגודה. וזה אישר את הבקשה ביום 18.10.1974. די ברישום זה כדי להכיר בע' ז"ל ובבת זוגתו דאז כ-"בנים ממשיכים" במשק. כמו כן ע' ז"ל ובת זוגתו תפעלו את המשק החקלאי של ההורים. ובכך התקיימו שני התנאים המצטברים - חזקה בפועל במשק ואישור האגודה השיתופית למינויים כבנים ממשיכים.
- 2.5. צ' ידעה ויודעת על קיומו של מוסד הבן הממשיך באגודה. ולא יכולה לטעון אחרת. הדברים ברורים לאור המסמכים השונים שצורפו, ומעידים על ידיעתה. בפסיקה נקבע כי חזקה על הורים הממנים ילדיהם לבנים ממשיכים כי הם מודעים למשמעות המושג ותוצאותיו.
- 2.6. בעקבות המינוי ובהסתמך עליו קבע ע' ז"ל את מרכז חייו בנחלה, ועיבד את חלקותיה. תוך ויתור על האפשרות לעבור ליישוב אחר עם בנות הזוג שלו. בשל היותו בן ממשיך לא העתיק את מגוריו ל... – מקום מגוריה של פ'. הוא גרם לה למכור את דירתה היחידה ב... ולהשקיע את כל כספה וכספי חסכוניותה בנחלה. בנחלה קבעו את מרכז חייהם, ובה הושקעו כל כספיהם, תוך שהם רואים בביתם

בית משפט לענייני משפחה בנצרת

תמ"ש 36032-04-15 ש' נ' ש' ואח'

תמ"ש 28608-08-16

- 1 ובנחלתם מקום מגוריהם עד אחרית ימיהם, ולאחר פטירתה של צ', יועברו מלוא הזכויות בנחלה
2 לחזקתם.
- 3 2.7. פי' טוענת כי על צ' להשיב לה את הכספים הרבים שהיא השקיעה בנחלה, וצ' נהנתה מהם לאורך השנים.
4 כך בין היתר, לטענתה היא השקיעה את כל כספה בנחלה בבניית בית מגורים לה ולע' ז"ל. סייעה בכספים
5 לתפעול המשק, בתשלום לפרודתו (י'), בכדי להסדיר את הוצאותיה מהנחלה, והסדרת חובותיו של ע'
6 ז"ל.
- 7 2.8. לטענתה מערכת היחסים ששררה בין השתיים (בינה לבין צ') הייתה מצוינת, ולא עלה כל חשש אצל פי'
8 מלהשקיע את כספיה בנחלתה של צ'. כך שבנו ביתם בנחלה וגם כאשר הכינו תוכנית להעברת ביתם
9 לאזור המגורים של הנחלה, צ' תמכה וחתמה על כל המסמכים והאישורים שנדרשו לכך. התפנית
10 ביחסים החלה רק לאחר פטירת ע', אז החלה צ' לשנות פתע התנהגותה והתנהלותה לרעה.
- 11 2.9. אין ממש בטענות צ' שהמסמכים בנושא המינוי זויפו.
- 12 3. טענות צ'
- 13 3.1. צ' טוענת כי היא אפשרה לע' ז"ל לבנות את ביתו בחצר שלה באופן זמני בלבד, וזאת מתוך רצון לסייע
14 לו בשל מצוקותיו השונות לרבות הכלכליות.
- 15 3.2. נטל השכנוע ונטל הבאת הראיות מוטל על פי' להוכיח טענותיה. פי' לא הוכיחה כי קיימת לה זכות כלשהי
16 במשק, ועל כן תביעת צ' להתקבל במלואה.
- 17 3.3. פי' מטרידה את צ', גורמת לה נזקים כספיים, בעיקר באמצעות הליכים אלו. אפשרה לעצמה מגורים
18 במשק ללא דמי שימוש ותוך שהיא מתחמקת מתשלומי חובות המים העומדים נכון להיום על סך של כ-
19 16,000 ₪.
- 20 3.4. פי' לא הוכיחה את המינוי הנטען בשני המישורים: החיצוני והפנימי. באשר לחיצוני, הסוכנות הי' אינה
21 צד להסדרת היחסים במקרקעין במושב זה מתחילת שנות ה-80 של המאה הקודמת. כיום חל חוזה דו
22 צדדי בין האגודה לרמ"י. רמ"י והסוכנות אישרו שאין ברישומיהם כל הערה בדבר מינוי "בן ממשיך"
23 ולא ניתנה אף התחייבות או אישור למינויו של ע' ז"ל כ-"בן ממשיך".
- 24 3.5. במישור הפנימי - המשפחתי, פי' לא הוכיחה קיומו של חוזה בין ע' ז"ל להוריו. לטענת צ', אומד דעת
25 הצדדים בזמנים הרלוונטיים הוא שאין ולא הייתה כל כוונה למנות את ע' ז"ל כבן הממשיך במשק. אין
26 ממש במסמכים שפי' הגישה. המסמכים אינם מצביעים על התחייבות כלשהי מצד צ' או בעלה א' ז"ל,
27 בדבר כוונתם למנות את ע' ז"ל כבן ממשיך במשק ו/או התחייבות שלהם למנותו כ-"בן ממשיך".
28 בחקירה הנגדית של פי' עלה שצ' הציגה לה עוד בשנת 2007 מסמך צוואה לפיו היא מבקשת לחלק את
29 המשק בין שלושת ילדיה.

בית משפט לענייני משפחה בנצרת

תמ"ש 36032-04-15 ש' נ' ש' ואח'

תמ"ש 28608-08-16

3.6. אף אחד מהמסמכים שצורפו על ידי פ' לא הוגש באמצעות עורכו. תוכנם לא אומת על ידי אף גורם. טיבם והקשרם לא הובהרו, ולא הוכחה מהימנותם. כך גם העדים שהובאו מטעמה של פ' לא היו רלוונטיים ועדותם הייתה חסרת מהימנות. מדובר בעדים שעדותם הינה עדות שמועה. אף אחד אינו יכול לאשר או לתרום לטענות פ'.

3.7. פ' העידה בחקירתה הנגדית כי לא ראתה את עצמה כבת ממשיכה, אלא כבעלת 1/3 מהזכויות במשק ואף הגישה את תביעתה כאקט נקמני בשל התעללות המשפחה.

3.8. פ' לא הוכיחה השקעה כלשהי במשק, ועל כן אין מקום לפצותה.

3.9. יש לחייב את פ' בתשלום בסך 15,000 ש"ח, בגין הוצאות הריסת המבנה ו/או פינויו מהמשק. כמו כן יש לחייבה לשאת בכל התשלומים שיידרשו לצורך השבת המשק למצבו הקודם. עוד נטען כי יש לחייב את פ' בתשלום דמי שימוש ראויים, בגובה שייקבע בית המשפט, מיום 14.12.14 (המועד בו נדרשה לפנות את המשק) ועד ליום הפינוי בפועל.

4. תשובת פ'

4.1. מהמסמכים שהובאו עולה כי במישור היחסים הפנימי, הוחלט שעי' ז"ל יהיה הבן הממשיך, והתקבל אישור האגודה השיתופית על כך. מסמכים אלו מעידים על אומד דעתם של צ' וא' ז"ל בזמן האמיתי הרלוונטי. הוריו של ע' נקטו גם בפעולות ממשיות למינוי. ההורים הזמינו את ע' ז"ל ורעייתו לשעבר לתפעל את המשק ולהתגורר לצידם במושב. כל אלה הוכרו בפסיקה כמתן רשות בלתי הדירה, שאינה ניתנת לביטול. עקרונות הצדק ותום הלב דורשים זאת לאור הסתמכות הגיונית ולגיטימית שנוצרה אצל ע'- מקבל הרשות.

4.2. אין בעובדה שפ' העידה כי לא ראתה עצמה כבת ממשיכה אלא כבעלת 1/3 מזכויות המשק, כדי למנוע ממנה מלתבוע את מלוא זכויותיה, לאחר שלמדה על טיבן והיקפן.

4.3. התערערו במערכת היחסים בין נותן המתנה למקבלה אינה בהכרח התנהגות בלתי ראויה מצד המקבל. לטענתה לא נפל כל פגם בהתנהגותה כלפי צ'.

5. דיון והכרעה

5.1. סעיף 1 לתקנות האגודות השיתופיות (חברות), התשל"ג-1973 מגדיר את המונח "בן ממשיך" באופן הבא:

"בן אחד בלבד או בן מאומץ אחד או נכד אחד של בעל משק, לרבות בן זוגו, המחזיק בעצמו או מכוח התחייבות בלתי חוזרת בכתב של הוריו או מכוח ירושה, במשק חקלאי, כבעל, כחוכר, כחוכר משנה, או כבר רשות לתקופה בלתי קצובה או לשנה לפחות של מוסד

בית משפט לענייני משפחה בנצרת

תמ"ש 36032-04-15 ש' נ' ש' ואח'

תמ"ש 28608-08-16

מיישב והאגודה או של האגודה כשאין מוסד מיישב; לעניין זה, "הורים" – לרבות אחד מהם
במקרה שהשני חדל להיות בעל זכויות במשק החקלאי או שנפטר.

5.2. הפסיקה הכירה בכך שמערכת היחסים המשפטית במוסד הבן הממשיך מתקיימת בשני מישורים:
האחד, מישור היחסים הפנים-משפחתי שהוא במישור החוזי. מישור זה הוא בין ההורים- ברי הרשות
במשק, ובין מי שנבחר להיות "הבן הממשיך" לבדו או עם בן/בת זוגו. השני, מישור היחסים החיצוני,
בין ברי הרשות במשק, "הבן הממשיך", והמוסדות המיישבים שאישורם נדרש לצורך השלמת
המינוי. בין המוסדות המיישבים ניתן למנות את האגודה, רמ"י ולעיתים גם את הסוכנות הי" (כאשר
מדובר בחוזה משולש). לעניין זה ראו: ע"א 1662/99 חיים נ' חיים, (27.8.2002) (להלן: "פרשת
חיים").

5.3. במקרה זה אקדים אחרית לראשית, וכבר בשלב זה, אציין כי מסקנתי הסופית היא שע' ז"ל לא מונה
כ-"בן ממשיך" הן במישור הפנים משפחתי, והן במישור היחסים החיצוני. משכך, המסקנה
המתבקשת היא שגם אין לראות בפ' כ-"בת ממשיכה", שכאמור, טענתה לכך נשענה על היותה בת
זוגו של הבן הממשיך לכאורה.

5.4. וארחיב, במישור הראשון מערכת היחסים הפנים משפחתית- פ' טענה לאורך ההליך שהיא הסתמכה
על מצגו של ע' ז"ל, שהציג עצמו כבן ממשיך. לכן, לטענתה, מכרה את דירת מגוריה ב..., עברה
להתגורר עמו במשק, והשקיעה בו כספים רבים. בפועל, טענות אלו אינן עולות בקנה אחד עם העדויות
שנשמעו והמסמכים והראיות שהוצגו בפניי.

5.5. ראשית, לא הוצג בפניי כל הסכם שנערך בין ע' ז"ל להוריו. המסמכים היחידים שהוצגו הינן הבקשות
שהופנו לאגודה, שעל טיבם אעמוד בהמשך הדברים, במסגרת הדיון ביחסים במישור החיצוני. בכל
מקרה לא מדובר במסמכים שנערכו ביחסים הפנים-משפחתיים. זאת ועוד. פ' למדה על חלקם הארי
של המסמכים רק במועד הגשת תביעתה, מבדיקה שערכה יחד עם ב"כ בארכיב המושב ולא בזמן
אמת בשנים בהן לטענתה השקיעה כספים במשק בשל הסתמכותה על היות ע' ז"ל בן ממשיך.

5.6. שנית, מעדויות כל הצדדים עולה כי היה ידוע לכל בני המשפחה, כי רצונה של צ' הוא להוריש את
המשק לשלושת ילדיה ולא למנות אחד מהם כבן ממשיך (ואינני נכנסת לשאלה האם הדבר אפשרי
מבחינת המוסדות המיישבים, שכאמור, שמועדים במישור הפנים משפחתי). כך הצהירה צ' בפס'
32 לתצהירה:

"... רצוני היה תמיד לחלק את המשק בין ילדיי ואם לא ניתן אז שמישהו מהאחים יקבל
את המשק ויפצה את אחיו. ברור כי נוכח מצבו הכלכלי של ע', הוא לא היה יכול לפצות
את אחיו, ולכן לא דובר על כך שהוא יהיה ה"בן הממשיך" במשק."

בית משפט לענייני משפחה בנצרת

תמ"ש 36032-04-15 ש' נ' ש' ואח'

תמ"ש 28608-08-16

5.7. צי' טענה חזור ושוב בעדותה, כי היא ובעלה המנוח לא מינו את עי' ז"ל כבן ממשיך, ולפיכך לא ייחסה כל משקל למסמכי האגודה. כששאלה אז מדוע האגודה מינתה. השיבה :

"אני לא יודעת מה הוא השיג (הכוונה עי' ז"ל – ר.ג.). הוא השיג לעצמו כל מיני דברים"

ש. בניגוד לדעתכם?

ת. אני לא יודעת הדברים כל כך עתיקים שאני לא יודעת, אני לא מיניתי את הבן שלי כבן

ממשיך". (שי' 25-26 עמ' 85 לפרוטוקול מיום 13.9.18).

5.8. צי' לא ידעה מה ועד האגודה החליט לעניין הבן הממשיך : "לא בדקתי מה שלא צריך". (שי' 6 עמ' 89).

ועל כן, גם לא היה צורך מבחינתה להודיע לאגודה שהמינוי של עי' ז"ל בטל ומובטל

"לא היה לי צורך לבטל מה שלא מיניתי" (עמ' 89 שי' 34-35).

5.9. וכך גם עולה מעדותה של ה' (ביתה של צי') (שי' 1-6 עמ' 40 לפרוטוקול מיום 30.11.17) :

"ש. מפנה לסעיף 12 לתצהירך. את מצהירה שרצונה של אמא לחלק את המשק ביניכם

ואת מוסיפה אם לא ניתן שאחד האחים יקבל את המשק ויפצה את אחיו. את יכולה לקבל

את המשק ופצות את אחיך?

ת. אמא רצתה לחלק את המשק לשלוש. למה לא?

ש. היום את יכולה לקבל את המשק ולפצות את אחיך?

ת. אמא שלי בעלת המשק שרצתה תמיד לפצל לשלושתינו, זה לא אומר שאחי הוא בעל

המשק."

ובהמשך (שי' 13) :

"אמא רצתה תמיד לתת את המשק לשלושת הילדים. מה היא עושה היום זה עניין שלה."

5.10. ומעדותו של ר' (בנה של צי') (שי' 9-18 עמ' 53 לפרוטוקול מיום 30.11.17) :

"ת. זה מקום של שלושה [הכוונה לנחלה – הח"מ]. אמא שלי היום אחת שם ובאחריותה הכל

ולפי רצונה. ולפי רצונה שיחולק לשלוש.

ש. זה מקובל עליך?

בית משפט לענייני משפחה בנצרת

תמ"ש 36032-04-15 ש' נ' ש' ואח'

תמ"ש 28608-08-16 ש'

ת. כן.

ש. וחלקו של ע' ומה שישאר תקבל פ'?

ת. היה מקובל, כבר לא.

ש. למה

ת. כי נעלמה החברות הטובה. אין יותר מזה.

ש. חברות בין מי למי

ת. משפחתיות לצורך העניין.

5.11. ומעדותה של אחותה ד.צ. (ש' 22-23 עמ' 75 לפרוטוקול מיום 3.5.18):

"לא רצו לתת לע' בן ממשיך כי היו להם תוכניות לכל הבנים ביחד".

5.12. רצונה זה של צ' קיבל גם ביטוי בשנים האחרונות כלפי רמ"י, כאשר ביום 20.03.2011, בטרם הלך לעולמו ע' ז"ל, התקבל ברמ"י מכתבה של ב"כ צ'. במכתב צוין כי ביום 30.08.10 ערכה צ' צוואה בה היא מורה על מכירת המשק ע"י שלושת ילדיה, וחלוקת שוויו מהמכירה ביניהם באופן שווה. בהמשך נכתב במפורש: "קר", אף אחד מילדיה לא ימונה כבן ממשיך מטעמה. הודעה זו מועברת לכם למען הזהירות וכדי למנוע מצב של אי בהירות וספקות. מיותר לציין כי שמירת דיסקרטיות בעניין הינה הכרחית".

5.13. והחשוב מכל, **דברים דומים לכך העידה גם פ' בחקירתה, לפיהם היה ידוע לה לאורך כל הדרך שרצונה של צ' הוא שהמשק יעבור לשלושת ילדיה** (ש' 27-30, עמ' 24 לפרוטוקול מיום 26.11.2017):

"... שנתיים אחר כך צ' הגיעה אלינו עם הצוואה שלה, עוד לא מכרתי את הבית, מסרה לי

אותה בבית ושם כתובים שלושת הילדים בעצם. ונתנה לי אותה. ושאלה אותי מה דעתי

וחייכתי. **היא הבהירה שהיא רוצה את המשק לשלושת הילדים. אחרי שהיינו נשואים**

ולפני שמכרתי את הבית ועוד היינו בבית הקטן."

ובהמשך ציינה עוד (ש' 5-6, עמ' 30 לפרוטוקול מיום 26.11.17):

"ת. לא ראיתי את עצמי בת ממשיכה, ראיתי את עצמי 1/3, אבל אחרי ההתעללות

שעברתי מהם ב-4 שנים האחרונות."

בית משפט לענייני משפחה בנצרת

תמ"ש 36032-04-15 ש' נ' ש' ואח'

תמ"ש 28608-08-16

(ההדגשות אינן במקור- הח"מ)

- 1
- 2 5.14. קרי, פי העידה כי ידעה בעצמה שעי' ז"ל לא אמור היה להיכנס בנעלי הוריו כבר רשות במשק, וכלל לא
- 3 היה אמור להיות "בן ממשיך" שעתיד לקבל את הזכויות הקנייניות במשק. פי' ידעה היטב כי המשק
- 4 ו/או שוויו אמור להתחלק בין שלושת האחים. דברים אלו מאיינים את טענותיה של פי', כי השקיעה
- 5 כספים רבים במשק לכאורה, בהתבסס על כך שעי' ז"ל מונה כ-"בן ממשיך" במשק. בעדותה גם עולה
- 6 וצפה הסיבה האמיתית לטענת היותה בת ממשיכה, והיא ההתנהגות המתנכרת של צי' וילדיה כלפיה
- 7 בשנים האחרונות.
- 8 5.15. עוד הסתבר כי פי' אף הכירה היטב את פרשת עי' ז"ל וגרושתו יי' ותוצאותיה. פי' הצהירה כי צי' שיתפה
- 9 אותה בעובדה שהיא מנהלת הליך משפטי נגד יי' בת זוגו לשעבר של עי' ז"ל להוציא את יי' מהמשק
- 10 (לתצהירה צורף מכתב של ב"כ של צי' ליי' מיום 10.4.08 להפסקת זכות שימוש ודרישת פינוי, נספח 2
- 11 לתצהיר). כך גם הצהירה כי שלמה מכספה ליי' את הפיצוי שנפסק לה בפסק הדין מיום 22.10.09 בסך
- 12 של 20,000 ₪ עבור פינוי מיידי מהנחלה. פי' נשאלה עיי' בית משפט כיצד פרשה זו לא העלתה אצלה כל
- 13 ספק בהסתמכותה על זכויותיו של עי' ז"ל כבן ממשיך, והשיבה כי היא לא חששה, שכן היא התקבלה
- 14 בזרועות פתוחות על ידי צי' : "שצ' אמרה לי שהיא הגיעה חסרת כול בלי בגדים ובלי כסף, לעומתה
- 15 הגעתי בהיכרות עם המשפחה ועי' הציג אותי באופן אחר, עם נכס וכסף והגעתי בצורה שונה, אני
- 16 מדברת מפיה של צי' כך היא הציגה בפני את הדברים" (עמ' 26 ש' 35-36).
- 17 5.16. כך גם התגלה בחקירתה הנגדית של פי', כי היא ועי' ז"ל התייעצו עם ב"כ כבר בשנת 2011 באשר לקידום
- 18 רישום הבן הממשיך, ולא עלה בידה להסביר מדוע לא פעלו להסדרת הרישום אז, ומדוע העלתה
- 19 לראשונה את טענתה רק לאחר תביעת הפינוי שהוגשה כנגדה, ואף כיצד האמור מתיישב עם טענת
- 20 ההסתמכות שלה על מינויו של עי' ז"ל כבן ממשיך (בעמ' 26).
- 21 5.17. פי' אישרה לשאלת בית משפט, כי לא פנתה לייעוץ משפטי לברר אם יש לעי' ז"ל זכויות בנחלה, לא
- 22 פנתה לגופים המיישבים (אגודה, סוכנות רמ"י) ולא קיימה שיחה עם צי' עצמה לוודא כיצד שהמידע
- 23 שעי' ז"ל הציג לה בעת היכרותם נכון (עמ' 26 ש' 18-22).
- 24 5.18. גם העדים מטעמה של פי' (שלושה חברים וביתה) לא יכלו לאשר או לתרום לתביעתה לזכויות במשק.
- 25 שכן, אין באמירה ששמעו מעי' ז"ל כי הוא בן ממשיך במשק, תוך שהודו כי לא הוצגו להם מסמכים,
- 26 כדי להקנות זכות כלשהי לעי' ז"ל או לפי' ביחס למשק.
- 27 5.19. מנגד שני עדים מטעמה של צי', שנולדו במושב והיו בעלי תפקיד באגודה, העידו כי לא ידוע להם
- 28 שהייתה כוונה מצד הוריו של עי' ז"ל למנותו כבן ממשיך (פרוטוקול מיום 3.5.18 עמ' 64 ש' 3-4) וכי
- 29 שמעו מצ' לפני עשר שנים כי היא רוצה למכור את המשק ולחלק בין שלושת ילדיה (עמ' 67 ש' 30-35).

בית משפט לענייני משפחה בנצרת

תמ"ש 36032-04-15 ש' נ' ש' ואח'

תמ"ש 28608-08-16

5.20. המסקנה המתבקשת מדברים אלו, היא שבמישור הפנים משפחתי - ע' ז"ל לא מונה כ-"בן ממשיך".
המשפחה לא ראתה בו ככזה, וכל בני המשפחה, לרבות פ' ידעו שרצונה של צ' הוא שהמשק ו/או שוויו
יתחלק בין שלושת ילדיה.

5.21. גם במערכת היחסים המשפטית החיצונית, לא עלו הפעולות שנעשו לכדי מינוי ע' ז"ל כבן ממשיך.

מארג היחסים בין ברי הרשות והגורמים החיצוניים הינו כדלקמן: הקרקע- הינה קרקע מדינה
המנוהלת על ידי רמ"י. רמ"י התקשרה בחוזה מול האגודה השיתופית, וזו העניקה רשות שימוש לחבר
האגודה בנחלה. מעמדו של חבר האגודה הוא של בר-רשות. בהתאם לפסיקה, זכות זו הינה כזכות
אישית שאינה קניינית. אופייה וגדריה נקבעים בהסכמת הצדדים בהסכם הרישיון. **רשות השימוש**
הינה זכות עבירה הכפופה להסכמת הצדדים בעת יצירת הרישיון (וראו: פרשת חיים; ע"א 103/89
אזולאי נ' אזולאי (21.01.1991); ועוד). וכך גם נכתב בספרו של גדעון ויתקון **"דיני מקרקעי ישראל"**
(תש"ע-2009), כרך שני עמ' 1006-

"בהעברת המשק ל"בן ממשיך" מתקיים הסדר משפטי משולב של העברת החברות
באגודה השיתופית במושב ושל העברת הזכויות במשק. תקנות 3א(ב) עד (ד) בתקנות
האגודות השיתופיות (חברות) מסדירות את קבלת הבן הממשיך כחבר באגודה. בהיבט
הקנייני העברת זכויות של בר-רשות ל"בן ממשיך" טעונה הסכמת מינהל מקרקעי ישראל
בשם בעלי הקרקע ובמקום שהסוכ"ה היא צד להסכם החכירה, גם את הסכמת הסוכנות
הי" - כמוסד המיישב."

5.22. בחוות דעת הסוכנות הי' שהוגשה ביום 15.05.2017 צורף הסכם משולש מיום 29.06.1984 בין האגודה,
מינהל מקרקעי ישראל (רמ"י -דהיום) והסוכנות הי'. הביטוי להתניית העבירות מצוי בסעיף 19 לחוזה
המשולש, וזה לשונו:

"אסור לחבר האגודה להעביר ו/או למסור למישהו אחר את זכויות השימוש והחזקה שלו
במשקו לרבות בית המגורים, אלא אם קיבל לכך הסכמת המחכיר בכתב ומראש ובלבד
שהמציא גם הסכמת הסוכנות והאגודה לכך. העברה ו/או מסירת חזקה כאמור דינה כדין
העברת זכות חכירה לענין חובת תשלום דמי הסכמה."

(ההדגשה אינה במקור)

דברים דומים גם צוינו בתע"צ עצמה. וכך צוין בסעיף 3:

בית משפט לענייני משפחה בנצרת

תמ"ש 36032-04-15 ש' נ' ש' ואח'

תמ"ש 28608-08-16

3. במשך כל השנים היו נוסחים שונים של הצהרות למינוי בנים ממשיכים ותמיד הייתה חובה לקבלת אישורם של האגודה השיתופית והסוכנות הי' למינוי. משנת 1985 לערך, גם סוכם שהמינויים יירשמו במינהל מקרקעי ישראל.
(ההדגשה אינה במקור)

דברים דומים מצויים גם בסעיף 19(ב) להסכם המשבצת הדו-צדדי מיום 05.02.2003 (נספח ג' לכתב ההגנה של רמ"י).

1.1. וכך גם עלה מתצהירו של איציק קאופמן (יו"ר האגודה של ... בין השנים 87-92 בערך), בו צוין כי הפרוצדורה למינוי בן ממשיך ב... מונה ארבעה שלבים :

א. "התחייבות בכתב של ההורים המבקשים למנות את ה"בן הממשיך".

ב. אישור האסיפה הכללית של חברי האגודה (להבדיל מאסיפת ועד האגודה) של בקשת ההורים.

ג. לאחר שהתקיימו התנאים הנ"ל, על ההורים ו/או הבן הממשיך לפנות בטופס מיוחד לאישור הבן הממשיך בסוכנות הי' (נכון עד לשנות ה-80).

ד. רישום במנהל מקרקעי ישראל.

(פרוצדורה זו אושרה גם בתצהיריהם של י.ק. חקלאי יליד 1954 בן המושב ו- ג.א. יליד 1955 בן המושב).

5.23. בעדותו העיד : "74 לדעתי זו תקופת הסוכנות, צריך להעביר מסמכים לסוכנות והיא צריכה לאשר". (ש' 29 עמ' 61).

5.24. משמעות הדברים היא שהעברת המשק לבן הממשיך כפופה להסכמת הגורמים החיצוניים הרלוונטיים. ככל שהעברת הזכויות נעשית ללא קבלת ההסכמה, ההעברה אינה בת תוקף כלפי גורמי החוץ, ורמ"י בכללם (ראו : ע"א 566/89 שטיין נ' סופר (24.08.1993)).

5.25. דברים אלו אינם דרים בכפיפה אחת עם טענתה של פ' כי המוסד היחיד שנדרש לאשר את מינוי "הבן הממשיך" הוא האגודה. על כן, הואיל ולא הוצגו אישורי המוסדות המיישבים (הסוכנות ורמ"י), כנדרש בהתאם להסכם המשולש, אין במסמכים שפ' הגישה (נספחים 23-27, 30 ו-42 לתצהירה), שלטענתה מעידים על הסכמת האגודה למינוי ע' ז"ל כ-"בן ממשיך" כדי לראותו ככזה. עוד אוסיף כי ספק בעיני אם ניתן על סמך אותם מסמכים, והעובדה כי בחלק מהם מופיע צמד המילים "בן ממשיך", כדי ללמד על כך שההורים בקשו את מינויו של ע' ז"ל כבן ממשיך במשק, בנסיבות בהן לא זומנו גורמים שהיו

בית משפט לענייני משפחה בנצרת

תמ"ש 36032-04-15 ש' נ' ש' ואח'

תמ"ש 28608-08-16

עשויים לשפוך אור ולהסביר את ההקשר בהם ניתנו המסמכים ואת טיבם, והדבר נזקף לחובתה, ובהעדרו של מסמך המצביע על התחייבות כלשהי מצד צ' או אמנון בעלה ז"ל בדבר כוונתם למנות את ע' ז"ל כבן ממשיך במשק ובדגש על כך שחלפו שנות דור מאז הונפקו אותם מסמכים ולא ניתן כל הסבר מדוע לא נרשמו זכויות הבן הממשיך. ואדגיש, אינני קובעת מסמרות בשאלה האם האגודה אישרה את המינוי אם לאו, שכאמור גם אם אישרה אותו, אין בכך כדי להשלים את המינוי כ-"בן ממשיך".

5.26. חשוב להבהיר כי אמנם החוזה המשולש שהובא ע"י הסוכנות, מאוחר למועד בו התבקש לכאורה למנות את ע' ז"ל כבן ממשיך. אך לצורך עניינינו, יש להניח כי מדובר באותו נוסח חוזה כפי שהיה נהוג במשך שנים בסוכנות ה"י, וניתן להקיש ממנו לגבי נוסח החוזה שהיה רלוונטי בתקופה המדוברת (1974-1975 לערך). מה גם שאף אחד מהצדדים לא העלה טענה כי הנוסח שצורף לתע"צ אינו הנוסח הרלוונטי (וראו בעניין זה גם את שנקבע בפרשת חיים).

5.27. במאמר מוסגר אבהיר כי טענות צ' בדבר זיוף המסמכים ו/או זיוף חתימתה עליהם שעלו במהלך החקירות-דין להידחות על הסף. ולו רק בגלל שהטענה לא נתמכה באסמכתא כלשהי או בחוות דעת של מומחה רלוונטי כנדרש.

5.28. ולגופו של עניין, מתע"צ שהוגשה מטעם הסוכנות עולה כי אין בידם כל מסמך המתייחס ו/או מאזכר מינוי בן ממשיך בנחלה זו או ביטולו. ואין שום פנייה של האגודה השיתופית (סעיפים 9 ו-10 לתע"צ):

9. בתיק הנחלה בסוכנות ה"י אין כל מסמך המתייחס ו/או מאזכר מינוי בן ממשיך בנחלה ו/או ביטולו.

10. בתיק הנחלה בסוכנות ה"י אין שום פנייה של האגודה השיתופית בית לחם הגלילית בהקשר למינוי בן ממשיך בנחלה ו/או ביטולו.

5.29. בדומה לכך גם באישור מצב הזכויות שרמ"י הגישה (נספח א' לכתב ההגנה) מצוין בסעיף 3 כי:

"נכון להיום לא נמצאה בתיק רמ"י בקשה להעברת זכויות בנכס הנדון".

5.30. ובסעיף 14 לכתב הגנתה:

"בתיק הרשות לא נמצאת כל הודעה מאת המיישבת (הסוכנות היהודית לארץ ישראל) כמקובל בעת מינוי בן ממשיך. לאור האמור, לרשות מקרקעי ישראל אין ידיעה על מינויו של ע' ש' ז"ל כבן ממשיך, עת היה המושב בעל חוזה משבצת תלת צדדי. על כן, וליתר ביטחון, יש לערוך בדיקה בסוכנות היהודית לארץ ישראל".

בית משפט לענייני משפחה בנצרת

תמ"ש 36032-04-15 ש' נ' ש' ואח'

תמ"ש 28608-08-16

5.31. דהיינו, לא התקבלו אישורים של הגורמים המיישבים למינוי ע' ז"ל כ-בן ממשיך. מצב דברים זה מלמד כי גם במישור היחסים החיצוני ע' ז"ל לא מונה כ-בן ממשיך".

5.32. חיזוק למסקנה זו ניתן ללמוד גם ממסמך שהגישה פ' עצמה (נספח 34 לכתב ההגנה המתוקן) ממכתב זה ניתן ללמוד שצ' וא' ביקשו בשלב מאוחר יותר, לאשר במוסדות האגודה את בנס ב' כ-בן ממשיך" ביום 20.03.1983 (כ-8 שנים לאחר אישורו לכאורה של ע' ז"ל במוסדות האגודה). ור' ובת זוגו (דינה) אף אושרו כחברים באגודה באסיפה הכללית של האגודה (ראו פרוטוקול אסיפה כללית מיום 19.01.1984, נספח 36 לכתב ההגנה המתוקן). ויוער כי גם לאישור זה אין תוקף במישור היחסים המשפטי החיצוני הואיל ולא ניתן אישור של הגורמים המיישבים החיצוניים למינוי כזה.

5.33. בקשתם זו, מעידה על כך שגם במישור הפנים משפחתי צ' וא' לא ראו בע' ז"ל כבן ממשיך. וגם אם ראו בו ככזה לתקופה מסוימת, ביקשו לסיים את מינויו ככזה. דברים אלו תואמים את ההסכמה הפנים משפחתית שהייתה ידועה לכולם, לפיה רצונה של צ' היה שהמשק יתחלק בסופו של יום בין שלושת ילדיה, ולמצער- שוויו.

5.34. **המסקנה המתבקשת מכל האמור לעיל היא שע' ז"ל לא מונה כ-בן ממשיך" הן במישור הפנים משפחתי, והן במישור היחסים החיצוני עם המוסדות המיישבים. ועל כן, בהתאמה גם פ' לא מונתה כאמור.**

5.35. פועל יוצא מכך הוא שע' ז"ל התגורר בנחלה מכוח רשות שקיבל לכך מצ' אמו. ופ' התגוררה שם מהיותה בת זוגתו. צ' העידה בחקירתה הנגדית כי ע' ז"ל היה : "דייר שלא שילם שום דבר והביא נשים אחת אחרי השנייה" (עמ' 95 ש' 14). על דרך הכלל, רשות הינה רשות הדירה, ומעניק הרשות רשאי להפסיקה בכל עת (תמ"ש (משפחה טב') 45382-03-10 מ.מ.י נ' נ.מ.י (11.01.2012)). לא הוכח בפני שמקרה זה חורג מהכלל, וכי מדובר ברשות בלתי הדירה. מה גם, שצ' הינה ברת רשות בנחלה בלבד, וספק אם היא רשאית בכלל לתת לצד ג' זכות בלתי הדירה למגורים במשק, מבלי לקבל את רשות הבעלים לכך (רמ"י) (תמ"ש (משפחה באר שבע) 50714-04-17 ש' נ' נ' (28.10.2019)). משכך, צ' היא בעלת הרשות, והיא רשאית להתיר את המשך מגוריה של פ', והיא רשאית להפסיק את הרשות שניתנה בכל עת שהיא חפצה בכך, בכפוף לכל דין.

5.36. **הואיל וצ' ביקשה לקבל צו פינוי כאמור, אני נאותה לבקשתה, ומורה כי על פ' לעזוב את המשק בתוך 60 ימים מיום מתן פסק דין זה. לאור המסקנה אליה הגעתי, אינני נדרשת לטענה כי התנהלותה של פ' כלפי צ' עלתה לכדי התנהגות מחפירה. יחד עם זאת, ומכוח דיני עשיית עושר ולא במשפט, אני מוצאת כי על צ' להשיב לפ' כספים שהיא השקיעה בנחלה כמפורט להלן.**

פיצוי ממוני

בית משפט לענייני משפחה בנצרת

תמ"ש 36032-04-15 ש' נ' ש' ואח'

תמ"ש 28608-08-16 ש' נ' ש' ואח'

5.37. פי טענה כי היא זכאית להשבת כספים שהשקיעה במשק כביכול. לטענתה השקעות אלו היו בהיקף של 925,000 ₪ לפחות, כאשר מקורות הכספים לכך היו: חלק ממימוש דירתה ב... (700,000 ₪), כספי פיצויים ממקום עבודתה (125,000 ₪), וחלקה בירושת הוריה (100,000 ₪).

5.38. כך למשל, היא טענה בין היתר שהשקיעה כספים רבים בבניית בית המגורים שלה ושל ע' בנחלה; בתפעול המשק; בתשלום לפרודתו (י), על מנת שתעזוב את הנחלה; בהחזר חובות והוצאות שוטפות של ע' ושל המשק; ברכישת ציוד לעסק של ע' "כוכב השחר חיים לישראל" שהיה רשום על שמם וכלל ציוד עבודה (לרבות מחפרון, רכב 4X4 ועוד). עוד היא ציינה שבשל מצבו הבריאותי של ע' ז"ל וחובות עבר שלו, הוא נותר ללא אמצעים כספיים וכספה של פי הוא ששימש אותם לבניית הבית ותפעול הנחלה.

5.39. כידוע, כאשר בעל דין מבקש להשיב לו כספים שהוצאו, עליו להציג אסמכתאות להוכחת טענותיו בבחינת המוציא מחברו- עליו הראייה. דהיינו, נטל ההוכחה כי הכספים הנטענים הושקעו בנחלה רובצת לפתחה של פי. נטל זה לא הוכח, ולמצער לא בסכום הנטען. טענותיה של פי לא נתמכו בחוות דעת מומחה רלבנטית, שהיה בה כדי להוכיח את ההשקעה הנטענת. כך גם בחקירתה בדיון שנערך בפניי עלה כי הכספים הנטענים כלל לא הושקעו בנחלה, אלא נועדו לכיסוי חובות בגין הוצאות יומיומיות, הוצאות משפחה שונות והוצאות שנבעו סביב מחלתו של ע' ז"ל (שבנים לבין הנחלה אין קשר). וכך היא מעידה בעמ' 31-32 לפרוטוקול מיום 26.11.2017:

".... במציאות כשיושבים בין בני אדם וכשאתה נמצא בחברות, ועם הילה הייתי באמת בחברות, גם עם צ' בשנים הראשונות, אז פשוט רציתי לעזור, ... ההוצאות היו בלי סוף, להוציא להוציא, ואני כיסיתי חובות וקניתי אז רכב חדש, והייתי צריכה לשלם את המזונות של סאן, היו גם צווי הבאה של ע' כי הוא לא שילם והייתי צריכה לחסל את כל החובות והבלאגן, ולהשלים פערים של הרבה חובות מסביב והרמתי ידיים, החזקתי את כל הכלכלה בבית חולים ושלושה ילדים בוילה שלי ב..., ואמרתי שאני לא יכולה יותר... אבל לא היה מדובר באדם זר, היה מדובר בבעלי. עזרתי מעל ומעבר, אבל היו דין ודברים עם י' שהיא לא השתמשה בכסף לטובת סי' ומבחינתי זה היה עקרוני כי סי' אכל ושתה אצלי, וי' לקחה את הכסף... לי זה היה נורא כסף שהייתי צריכה להשתמש בכסף הזה ולהאכיל את סאן כאשר י' נסעה לים המלח... היה משבר שי' עמדה בינינו בנושא כספים וצי' הגיעה אלי לחדר והבטיחה שהכל יהיה בסדר וגם ע' אמר לי שהיום לי יש ומחר לו יהיה, וסידרנו הכל וזהו. בסוף נשארתי קרחת מכל הכיוונים.

ש. את השקעת כספים במשק?

בית משפט לענייני משפחה בנצרת

תמ"ש 36032-04-15 ש' נ' ש' ואח'

תמ"ש 28608-08-16

ת. תגדיר מה זה משק? בית כן,...

ש. השקעת כספים בנחלה

ת. בוודאי שהשקעתי, כל הבית, בריכה, גינה שצ' נהנתה ממנה, הם באו לשחות, נהנו מהבית, כל החגים, גם אחרי שעי' נפטר החג האחרון, אולי חנוכה, כולם באו אלי ...

ש. השקעת בבית, השקעת בבריכה והשקעת בגינה. בעוד דברים השקעת?

ת. 7 שנים לארץ.

ש. שאלתי האם השקעת בנחלה?

ת. מילאתי עגלות בסופר. זה השקעה בנחלה, להאכיל את מייקל, לאחר משפחה שכמעט לא דיברו אחד עם השני, זה כסף. ה' לא היה לה מה ללבוש בחתונה ולמייקל קניתי חליפה ונעליים ועזרתי להם, בגדים. ....

ש. את טוענת שפיתחת את הנחלה, כמה כסף השקעת?

ת. נכנסו עוד הרבה כספים שהלכו והתבזבזו שנכללים בתוך אותה קופה בשנה של החולי של עי'. סאן ישן חצי שנה כדי להיפרד מעי'. צ' באה ונתנה לי 1,000 ₪ ואמרה לי תודה על כל ההתרוצצות שלך, זו העזרה הקטנה שאני נותנת לך. היו מלא אנשים, אורחים, בישלתי נסעתי לבית חולים זה כסף. סי' היה אז הרבה חברים שלו, אני לא יכולתי להגביל את סי' הבן של עי' שאהבתי כל כך שיתפתי פעולה נהייתי מהחיבור הזה. אני תמכתי ונתתי את כל כולי שהם ייפרדו בצורה מכובדת. "

(ההדגשות אינן במקור – הח"מ)

5.40. בהמשך חקירתה ציינה אמנם שהשקיעה כספים בתפעול הנחלה, אולם טענות אלו לא נתמכו באף אסמכתא, ואין כל אפשרות לאמוד את סכומן של ההשקעות הנטענות להלן (עמ' 35 ש' 17-25 לפרוטוקול מיום 30.11.17):

ש. מפנה לסעיף 20 לתצהירך, את טוענת שהכסף שהשקעת במשק שימש אתכם

לתפעול בנחלה. אין מה לתפעל בנחלה.

בית משפט לענייני משפחה בנצרת

תמ"ש 36032-04-15 ש' נ' ש' ואח'

תמ"ש 28608-08-16

ת. זה לא מדויק. זה תפעול המשק בכללותו, יש מערכת ביוב מורכבת שאמירס החזיק באופן שותף [צ"ל שותף- הח"מ], הצנרת מים, כל מה שקשור בטיפול השותף [צ"ל השותף- הח"מ] של הבתים. כשאני הגעתי ב-2007 היתה עלטה גמורה, זה התחיל ונגמר בבית של צ' והאוהל היה סמוך לבית של ה'.

ש. למה זה שיידך למה שאני שואל?

ת. הוא סלל את הכבישים. הוא סלל דרכי גישה. המשק לא דומה למה שהוא היה קודם.

ש. מה זה סלל, אין כבישים בנחלה.

ת. את הדרך גישה. הוא סלל. זה אספלט והבאנו לפחות 10 משאיות שזה גם כסף. מחלטה וזפת."

(ההדגשות אינן במקור- הח"מ)

5.41. דברים אלו נכונים גם לגבי המסמכים שפ' צירפה. אין במסמכים שהוגשו כדי להוכיח כי ההוצאות הנתענות הוצאו לטובת השקעה בנחלה (למעט מסמכים בודדים). כמו כן, אין כל אסמכתא שהטובין ו/או השירותים נרכשו בהכרח מכספה של פ'. יתרה מזו, גם אם היה בידי לקבל את המסמכים שהוגשו (וכאמור, לא כך הדבר), סכומם המצרפי אינו מגיע לסכום הנתען- 925,000 ₪ ואף לא קרוב לכך.

5.42. ואפרט, לאור אופי המסמכים שהוגשו (הצעות מחיר, קבלות, הסכמים ועוד), נדרשתי להתייחס לכל מסמך באופן פרטני. בבדיקת המסמכים התייחסתי בין היתר למהות הטובין ו/או השירות שרכשו; שם המזמין/המשלם; אופן התשלום; לטובת מי נרכש הטובין ו/או השירות; ועוד. להלן פירוטם:

א. מסמכים שהונפקו על ידי נעראן מחמוד (נספח 3 לתצהיר פ')- מיועדים לע' ז"ל. המסמך הראשון הינו הצעת מחיר בסכום של 9,400 ₪ (עצים לבנייה). השני, חשבונית מס קבלה בסך 700 ₪ עבור רכישת מברג. והשלישי קבלה בסך 950 ₪ שלא מפורט בה מה נרכש. ברי, כי שלושת מסמכים אלו אינם מהווים אסמכתאות להשקעה כלשהי במשק. ואין כל אינדיקציה שהסכומים הנקובים שולמו על ידי פ'.

ב. מסמכים שהונפקו על ידי העסק אלי לבן (נספח 3 לתצהיר פ')- 15 תעודות משלוח בגין חומרי עבודה שונים (עצים, צבעים, כלי עבודה וכו'). כולן היו עבור א.א. חלפים. ברובן רשום שנלקחו על ידי ע'. וכולן שולמו במזומן. גם במסמכים אלו, אין כל אינדיקציה שפ' שילמה עבורם.

בית משפט לענייני משפחה בנצרת

תמ"ש 36032-04-15 ש' נ' ש' ואח'

תמ"ש 28608-08-16

ג. מסמכים שהונפקו על ידי שטיחי טאפי (נספח 3 לתצהיר פ')- חשבונית מס וקבלה עבור א. א. חלפים. בסך 2,300 ₪. עבור פנלים וספוג לפרקט. גם במסמכים אלו אין כל אינדיקציה לקשר כלשהו לפ'.

ד. חשבונית שהנפיקה חברת חיים לישראל- בנייה ופיתוח בע"מ (נספח 7 לתצהיר פ')- בחשבונית, המיועדת לפ' מצוין כי ביום 18.04.2010 שולם סך של 69,600 ₪ עבור מחפרון פיאט. לא מצוין על שם מי נרכש כלי העבודה. לא ניתן ללמוד ממסמך זה כי הכלי נרכש על שם המשק, וכי הוא השביח את המשק. יתרה מזו, בכמה הזדמנויות שונות נטען שכל כלי הרכב נרשמו על שמה של פ' (עדות הדודה דרורה, עמ' 72, ש' 3-2 לפרוטוקול מיום 03.05.2018; הצהרתו של ע' ז"ל בהליך שהתנהל כנגדו בהוצאה לפועל, בה הוא מציין במפורש שהמחפרון רשום על שמה, נספח 9 לתצהיר פ').

ה. זכרון דברים לעסקת רכבים (נספח 8 לתצהיר פ')- מעיון בזכרון הדברים עולה שבמסגרת העסקה שנערכה בין פ' ל-"רכב תמר", הוחלפו שני רכבים תמורת הטנדר, רכב נוסף והוספו 4,500 ₪ על ידי פ'. ושוב, גם במקרה זה לא הוגש כל מסמך שמעיד כי הרכבים נרכשו ע"ש המשק, ואינם בבעלותה של פ'.

מחקירתה של פ' (עמ' 34-33 לפרוטוקול מיום 26.11.17) עולה כי כלי הרכב נקנו לשם עיסוקו של ע' בחפירות שונות במסגרת עסק פרטי שהיה לו, שלטענתה של פ' היא הייתה שותפה רשומה שלו (לא צורפו כל אסמכתאות המאשרות זאת). ע' ביצע שירותי חפירה תמורת כסף. כך שלא מדובר ברכישות עבור המשק עצמו. לשאלה "איפה הציוד הזה היום?" השיבה פ' בחקירה כי:

"ת. חלק נגנב, זה היה זרוק ממש השטח והמחפרון נעשה שחוק ונמכר בגרושים,

28,000 ₪, היה צורך לטיפולים וכלכלה.

ש. ויתר הדברים?

ת. נשאר מחפרון וטנדר, הוא לא יכול היה לעלות לגבוה אז החלפתי לו לאוטו אחר.

עשיתי עסקת חלופין. זה 10 מטר מקו הבית, זה נגנב."

לא למיותר לציין, כי פ' לא הביאה כל ראיה המעידה מי הבעלים של כלי הרכב. אשר על כן, פועלת כאן החזקה לפיה הנמנע מלהביא ראיה, חזקה כי לו היה מביאה הייתה הראיה פועלת לחובתו (וראו לעניין זה: רע"א 3489/09 מגדל חברה לביטוח בע"מ נ' חברת ציפוי מתכות עמק זבולון בע"מ (11.04.2013); ע"א 3886/12 זאב שרון קבלנות בנין ועפר בע"מ נ' מנהל מע"מ (26.08.2014)). על כן, המסקנה המתבקשת שכלי הרכב היו בבעלותה של פ' (לפחות החלקית). הואיל ומדובר ברכוש שלה, אין מקום להורות על השבה.

בית משפט לענייני משפחה בנצרת

תמ"ש 36032-04-15 ש' נ' ש' ואח'

תמ"ש 28608-08-16

1 פירוט תקופתי של תנועות חשבון העו"ש המתנהל על שם פ' בבנק הפועלים (נספח 12
2 לתצהירה). בפירוט מופיעות העברות כספים לטובת ע' ז"ל בסכומים שונים (בד"כ נע בין 1,000 ₪
3 ל-2,500 ₪). אולם אין בהעברה לחשבונו של ע' ז"ל כדי להעיד שכספים אלו הושקעו במשק. לא
4 מדובר בהתנהלות חריגה בין בני זוג, ולא מן הנמנע שמדובר בהעברות כספים בין חשבונות הבנק
5 של בני הזוג בלבד (ללא קשר להשקעות במשק). על כן, אין מקום להורות על השבת כספים אלו גם
6 כן.

7 ז. כך גם אין ממש במסמכים שצרפה פ' בעניין ההצעה לרכישת תיק השקעות וקניית ני"ע שונים
8 בחשבונה (נספח 6 לתצהירה), כדי לבסס השקעה כלשהי במשק. להפך, מסמכים אלו יכולים לכל
9 היותר להעיד על כך שכספה של פ' הושקע דווקא בני"ע בבנק.

10 5.43. יחד עם זאת, ישנם שלושה מסמכים שניתן להורות על השבת הסכומים, הואיל ומדובר בהוצאות שניתן
11 לראות בהן כהשקעה בנחלה, והן מיועדות מפורשות עבור פ'. להלן פירוטן:

- 12 א. תשלום עבור תוכנית מדידה ע"ש פ' מיום 24.08.10 בסך 1,000 ₪ (נספח 14).
- 13 ב. תשלום עבור פרסום בעיתונות ע"ש ע' ופליקס [צ"ל פ'] של תוכניות בינוי מיום 24.03.13 בסך 862
14 ₪ (נספח 15).
- 15 ג. תשלומים ששולמו עבור תפעול ותיקון הבריקה (נספח 57 לתצהיר פ') בגין 3 חשבוניות שהוצאו
16 על ידי זיו א.י. בריכות שחייה בע"מ על שם פ' בפירוט הבא:

מספר חשבונית	תאריך	סכום
100721	30.04.2016	386 ₪
101536	30.06.2016	2,351 ₪
102188	15.08.2016	791 ₪
סה"כ:		3,528 ₪

17 פ' צרפה שתי חשבוניות נוספות שאין להשיב את סכומן. האחת, חשבונית מס' 102519 מיום
18 31.08.2016 הזוהה בפירוטה ובסכומה לחשבונית מיום 15.08.2016. השנייה, חשבונית מס' 101447
19 מיום 30.06.2016 שהוצאה בגין רכישת כורסת קובייה מתנפחת למבוגר ומשאבה חשמלית
20 משולבת חשמל ומצת. במקרה זה לא מדובר בהשקעה ו/או בתחזוק בנחלה. ועל כן אין מקום
21 להשיב סכומים אלו.
22

בית משפט לענייני משפחה בנצרת

תמ"ש 36032-04-15 ש' נ' ש' ואח'

תמ"ש 28608-08-16

- 5.44. כך גם פ' לא הוכיחה את טענותיה שהיא השקיעה כספים בתפעול הנחלה. לא הוגש ולו מסמך אחד שהראה כי נעשתה השקעה כלשהי לצורך תפעול הנחלה. פ' הגישה מסמכים (שסומנו על ידה כנספח 3 לתצהירה) המשקפים כביכול את ההוצאות שלה על המשק. אולם מסמכים אלו אינם יכולים להתקבל במלואם.
- 5.45. פ' לא הגישה כל מסמך לביסוס טענותיה בדבר השקעת כספים בבניית המבנה עצמו, פיתוח הגינה והבריכה (למעט אותם מסמכים עבור עצים, שכאמור לא הוכח כי היא שילמה עליהם). פ' גם לא כללה בכתב תביעתה סעד של פיצוי.
- 5.46. עם זאת, צ' בחקירתה הנגדית אישרה כי פ' השקיעה בקרוואן (ש' 13 עמ' 93), כי ע' ז"ל בנה את הקרוואן (ש' 32 עמ' 90), וכי פ' מימנה את התוכניות להעתקת הקרוואן (ש' 12 עמ' 93 תשריט סומן 16 א').
- 5.47. המבנה שנבנה ו/או הוצב בנחלה בו התגוררו ע' ז"ל ופ', הינו מבנה ללא היתר. הוועדה המקומית לתכנון ולבנייה "יזרעאלים" דרשה את הפסקת הבנייה ו/או השימוש במבנה זה (וראו נספח 13 לתצהירה של פ'). אך כפי שעולה מהעדויות, נערכו תוכניות להכשרת המבנה על ידי העתקתו למקום שאושר ע"י הוועדה בתוך אזור המגורים של הנחלה.
- 5.48. בסיכומיה, פטרה את עצמה צ' מהתמודדות עם טענת השיפוי על המבנה ופיתוח השטח בטיעון כי תביעתה של פ' אינה כוללת כלל סעד של פיצוי.
- 5.49. אלא שפ' בכתב הגנתה המתוקן בסעיף 11, עתרה כסעד לחילופי חילופין לשיפוייה בגין עלויות והשקעות שנעשו על ידה : "בנחלה או בבית המגורים בסך של 700,000 ₪".
- 5.50. פ' שמה את כל יהבה על תביעתה ההצהרתית למינויה כבת ממשיכה, תוך הזנחת סעד השיפוי. פ' לא צרפה לתביעתה חוות דעת שמאי להוכחת שווי המבנה וגם לא עתרה למינוי שמאי במרוצת ההליך.
- 5.51. אמנם צ' עתרה לחיובה של פ' בהוצאות הפינוי של המבנה מן המשק, אלא שצ' הצהירה כי אפשרה לפ' ולע' ז"ל להציב באופן זמני מבנה מגורים במשק (סעיף 9) ואף אשרה בחקירתה הנגדית כי חתמה על תוכנית להעתקת המבנה (ש' 16 עמ' 84 וש' 1 עמ' 88).
- 5.52. המסקנה שעולה היא כי המבנה הוצב בנחלה בהסכמתה של צ', והשקעת הכספים בהשבתו נעשתה תחת עינה הפקוחה ובידיעתה. צ' גם נתנה את ברכת הדרך להכשרת המבנה. על ההשקעה הכספית במבנה למדים גם מעדותם של חברים של ע' ז"ל, אלא שהם לא ידעו לאמוד את הסכום.
- 5.53. לא הוכח ולא נטען מאומה לעניין אפשרות ניתוק המבנה מיסודותיו.
- 5.54. כאמור, פסקתי כי הרשות שניתנה לפ' לגור במשק היא הדירה והיא בוטלה על ידי צ' שעתרה לסילוק ידה מהמשק. ואולם, על צ' לשלם פיצוי בגין ההשקעה שנתרת כחלק מהמקרקעין.

בית משפט לענייני משפחה בנצרת

תמ"ש 36032-04-15 ש' נ' ש' ואח'

תמ"ש 28608-08-16 ש' נ' ש' ואח'

5.55. נפסק בהלכה אחרונה שיצאה תחת ידו של בית משפט עליון כי הפיצוי מוגבל אך בגין שווי השקעת
בר הרשות בנכס והשבחתו, ללא פיצוי בגין ביטול רשות השימוש לכשעצמו (ראה בע"מ 1894/16 פלוני
נ' פלונית 10/5/17 [פורסם בנבו]).

5.56. בעניינו אני מעריכה על דרך האומדנא דדיינא כי על צ' לשפות את פ' בסכום של 60,000 ₪ בגין
השבחת המבנה והכשרת השטח, שכן אין כל ספק כי לא ניתן לבטל את רשות השימוש שניתנה לה
במחי יד ולסלק ידה מהמבנה ששיפצה ללא חיוב כספי בגין ההשבחה.

5.57. לסיכום חלק זה, אני מורה על השבת ההוצאות שהיה בידי פ' להוכיח כי הושקעו במשק בסך כולל
של 5,390 ₪ וכן על שיפוי בגין המבנה והכשרת השטח בסכום של 60,000 ₪.

דמי שימוש, תשלום עבור הריסה ופינוי המבנה והחזר הוצאות המים

5.58. צ' ביקשה במסגרת תביעת הפינוי לחייב את פ' בדמי שימוש ראויים מהמועד בו נדרשה פ' לפנות את
המשק ועד למועד הפינוי בפועל. עם זאת, צ' הגבילה את סכום התובענה לצורכי אגרה לסך של 15,000
₪ ולא בקשה רשות לפצל את סעדיה. צ' גם לא צרפה חוו"ד שמאי על שווי דמי שימוש ראויים ולא עתרה
למינוי שמאי בהליך. משיקולי צדק מצאתי לדחות בקשה זו בנסיבות העניין. אכן, פ' לא הצליחה להוכיח
כי השקיעה כספים בנחלה המזכים אותה בהשבה, אך יחד עם זאת, מהראויות והעדויות שהובאו בפניי
עולה שפ' סייעה למשפחה, אם באופן כלכלי, ואם באופן רגשי. ברי, כי התנהלותה של פ' נבעה בין היתר
מהסתמכותה על כך שבבוא היום היא וע' ז"ל יהיו זכאים לשליש מהמשק (בשווי או בעין), וכי הם יוכלו
לחיות שם בהמשך חייהם. אולם זה איננו עוד המצב, ופ' נאלצת לעזוב את הנחלה. על כן, בנסיבות
העניין, אינני מוצאת להשית עליה תשלום דמי שימוש עד למועד עזיבתה הקבוע לעיל.

5.59. לתוצאה דומה הגעתי גם בעניין דרישתה של צ' לחייב את פ' בתשלום עבור הריסת ופינוי המבנה. המבנה
נבנה ללא כל התנגדות של צ'. הצדדים הביאו אסמכתאות לכך שהיה ניסיון להסדיר את חוקיותו, ופ'
אף השקיעה כספים במטרה להכשירו. כמו כן, לא הוגש כל מסמך שיש בו כדי להוות אסמכתא לעלות
הפינוי ו/או ההריסה של המבנה או להיות הדבר בר ביצוע בכלל. כל אלו, בצירוף הנסיבות המפורטות
לעיל לעניין דמי השימוש, הרלוונטיות גם לעניין זה, והן מכוח החלטתי כי יש מקום לפצות את פ' בגין
השקעתה במבנה, מובילות לכך שמטעמי צדק, אין מקום לחייב את פ' בתשלום זה.

5.60. באשר לטענת צ' שיש לחייב את פ' בתשלום 16,000 ₪ בגין הוצאות מים- הבקשה לא נתמכה בכל
אסמכתא שהיא, ועלתה רק במסגרת הסיכומים, ועל כן אין מקום להידרש אליה.

5.61. לסיכום, לא ניתן להתעלם מצערה ומכאבה של פ' אשר תכננה לבנות את חיה יחד ע' ז"ל במשק, חלום
שלא התממש. אולם, משזכויות הקניין בנחלות מוסדרות באופן האמור, אין מנוס מלהגיע לתוצאה אליה

בית משפט לענייני משפחה בנצרת

תמ"ש 36032-04-15 ש' נ' ש' ואח'

תמ"ש 28608-08-16

הגעתי. יחד עם זאת, ומשיקולי צדק, מצאתי שיש להקל עם פי, ולא לחייבה בהוצאות השונות שנתבעה לשלמן.

5.62. אשר על כן, על פי לפנות את המשק בתוך 60 יום מיום מתן פסק דין זה. מנגד, על צ' להשיב לפי סך של 5,390 ₪, שעלה בידה להוכיח שהושקעו במשק מכספה שלה וכן סכום של 60,000 ₪ פיצוי על המבנה והכשרה. יוצא אפוא כי בסך הכול, סכום של 65,390 ₪ יופקד בנאמנות אצל ב"כ של צ' ויועבר לידי פי עם פינויה מהנחלה תוך 60 יום ממועד מתן פסק הדין. איני מוצאת לנכון להשית על פי תשלום דמי שימוש ו/או את דמי ההריסה של המבנה בו התגוררה עם עי ז"ל. כמו כן, לאור המסקנה אליה הגעתי בדבר היעדר זכויותיה של פי בנחלה, ברי כי אין עוד מקום להורות על העברת בית המגורים בו פי מתגוררת למיקומו המוסכם באזור המגורים בנחלה.

5.63. בנסיבות העניין, כל צד יישא בהוצאותיו.

5.64. המזכירות תמציא פסק הדין לבאי כוח הצדדים.

5.65. מותר לפרסום ללא פרטים מזהים.

ניתן היום, כ"א טבת תש"פ, 18 ינואר 2020, מוצ"ש, בהעדר הצדדים.

רונית גורביץ, שופטת